

JURNAL DE CĂRȚI... ȘI DIN CĂRȚI

Mărioara CĂLUGĂRU¹

ABSTRACT: This review aims to reveal the the human condition in its various hypostases, from the man politically involved, the man who suffers the rigors of the totalitarian, dictatorial regimes to the man who finds in prayer a resignation or a relief.

It is known that letters have always been a way of establishing relationships between people or, more modernly in expression, “a way of socializing”. The collection of letters published by the Humanitas Publishing House entitled “Dear Sir and Friends” brings together letters addressed to the diplomat Arsène Henry by the late 20th century elite of Bucharest. Mircea Anghelescu’s book “The Black Gate” presents a less known reality, that of writers who have made imprisonment not in communism but in the interwar period. The third book chosen for this article, „Secret Dialogues” has another story. Ioana Pârvulescu has the merit of gathering in an anthology and analyzing pages where writers devote their thoughts to diversity, either directly or through their characters.

KEYWORDS: diversity, human condition, prison, socialization

Pentru acest număr al revistei „Columna” am ales câteva cărți a căror lectură mi-a deschis noi orizonturi de cunoaștere. Luate separate nu există nicio legătură între ele. Judecate împreună au o trăsătură comună: condiția umană în diversele ei ipostaze, de la omul implicat politic la omul care suferă rigorile regimurilor totalitare, dictatoriale și până la omul care găsește în rugăciune o resemnare sau o alinare.

Se știe că întotdeauna scrisorile au reprezentat un mod de a stabili relații între oameni sau, mai modern în exprimare, „un mod de socializare”. Colecția de scrisori publicată de Editura Humanitas cu titlul „Dragă Domnule și prietene” reunește scrisori adresate diplomatului Arsène Henry de către doamne din elita bucureșteană a sfârșitului de secol XX: Sabina Cantacuzino, Maria Pillat, Maria Cantacuzino, Oana Cantacuzino Miclescu, Clara Haskil. Corespondența cu diplomatul francez acoperă nu doar perioada cât acesta a fost ambasador al Franței la București cât mai

¹ Profesor de limba și literatura română la Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika”, Comănești, județul Bacău.

ales perioada de după încheierea misiunii, ceea ce arată relațiile de prietenie care s-au stabilit între diplomatul Arsène Henry și doamnele din protipendadă (conform lui Neagu Djuvara „se știe că doamnele pășesc primele pe calea civilizației”). Citite cu ochiul de acum, aceste scrisori reprezintă o radiografie a societății românești interbelice dintr-o perspectivă subiectivă a unor doamne care trăiesc frustrări, lipsuri, necazuri generate de război sau cu greu reușesc să-și revină după perioada conflagrației și să reia viața de dinainte de război. Exemplară este mărturisirea Sabinei Cantacuzino: „În sfârșit acest coșmar a luat sfârșit. Ar trebui să nu ne mai gândim la el niciodată, ca să nu ne mai plângă rău sufletul cu anunțuri urâte și ca să ne putem abandona cu totul bucuriei pentru ceea ce am realizat, păstrându-ne energia pentru ceea ce ne rămâne de făcut în această mare și frumoasă țară ce poartă numele de România Mare²”.

Încheierea războiului și reintrarea în normalitate se vede și din observațiile Sabinei Cantacuzino despre viața din țară și de la țară: „Iar noua recolta nu se anunță suficient de bogată ca să umple prăpastia. Iarna prematură și lungă primăvară ploioasă și inundații continue. Câmpurile sunt niște mlaștini: în loc să auzim grâul crescând urcă spre noi din câmpie concertul broaștelor. Dar în sfârșit nu pierd nădejdea. Totul le este dat celor dreți și eu cred că suntem astfel pentru că muncim, suntem cumpătați și credem în noi înșine³”.

Alte scrisori reflectă preocupările doamnelor din București, preocupări legale de muzică și artă: „Abia aștept să merg să ascult muzică frumoasă cu Enescu, cântă divin [...]. Vremurile sunt grele și nu văd posibilitatea de a face la primăvară o escapadă la Paris și a mă pune sub aripa dumnevoastră puternică pentru a mă bucura de toate noutățile artistice și a discuta îndelung despre politica mondială.”⁴, îi scrie Maria Pillat, sora Sabinei Cantacuzino, aceluiași Arsène Henry.

Dacă din cartea cu epistole se desprinde atât latura tragică cât și latura senină a preocupărilor intelectuale cartea lui Mircea Anghelescu „Poarta Neagră”⁵ prezintă o realitate mai puțin cunoscută, aceea a scriitorilor care au făcut închisoare nu în comunism, ci în perioada interbelică. Dacă

² *Dragă Domnule și prietene. Scrisori catre Arsène Henry*. Ed. Humanitas 2018, p. 48.

³ *Idem* p. 90.

⁴ *Idem* p. 172.

⁵ Mircea Anghelescu, *Poarta Neagră. Scriitorii și închisoarea*, Editura Cartea Românească, București, 2018.

doamnele care îi scriau lui Arsène Henry erau preocupate de viața lor casnică sau mondenă, scriitorii Ioan Slavici, Tudor Arghezi, Geo Bogza făceau pușcărie tot în aceeași perioadă pentru atitudinea lor față de regim. Cartea lui Mircea Anghelescu analizează experiențele acestor scriitori, plecând de la un reper temporal, „înainte de 1948”. Acest reper delimitează vârstele literaturii închisorilor, pentru că după 1990 s-a vorbit mai mult de închisorile comuniste, uitându-se că literatura de detenție a existat și înainte de 1948. Meritul cărții lui Mircea Anghelescu este de a face mai ușoară tranziția între cele două perioade arătând că, chiar dacă regimul s-a schimbat, oamenii au suferit aproape aceleași presiuni, opreliști sau consecințe.

Diferența o face însă regimul de detenție care este incomparabil cu cel de după 1948. De exemplu, mențiunea că „Slavici primește o celulă la parter și obține în curte, în fața celei, loc în care să pună flori și câteva legume și unde voia să-și petreacă timpul”⁶ poate părea cel puțin ciudată pentru cei care au cunoscut regimul de teroare din închisorile comuniste. Slavici a făcut închisoare împreună cu Arghezi și alți gazetari din cauza atitudinii germanofile din timpul ocupației germane din 1917–1918 când au publicat în ziarele apărute în acea perioadă. Arghezi este cel care publică ulterior volumul „Poarta Neagră” (1930) în care povestește experiența sa carcelară, plecând de la lipsa de libertate: „Închisoarea nu ar constitui în sine un mare dezagrement... O singură neplăcere comporta închisoarea: că nu poți ieși când vrei. Sau la ușă stă noaptea un lacăt cu zăvor, sau în timpul zilei, porțile păzite. Câteodată prin deschizătură se zărește drumul...” (Boierii, pp. 19–20)⁷. Asta ca să nu mai amintim de poetul satiric N.T. Orășanu (1833–1890) pentru care a face închisoare pentru pamfletele scrise împotriva guvernelor aflate la putere devenise o obișnuință încât își trimitea înainte perna și plapuma pentru că știa că va veni și ordinul de arestare și avea o relație deosebită cu directorul închisorii: „Mai mult, directorul închisorii îl invită să dejuneze zilnic cu el, dar Orășanu îl refuză pentru că nu-i convenea ora la care prânzea acesta; seara însă „petreceau adesea la dânsul, unde se adunau și alți amici și rude ale sale, jucând și luând ceai într-o plăcută societate”⁸.

Așadar, Mircea Anghelescu în cartea sa prezintă o altă latură a vieții în închisori așa cum rezultă din scrisul unor nume importante ale literaturii române pentru care experiența parcursă a reprezentat un important reper biografic.

⁶ *Idem* p. 112.

⁷ *Idem* p. 120.

⁸ *Idem* p. 69.

Cea de a treia carte aleasă pentru acest articol are altă poveste. Ioana Pârvulescu are meritul de a aduna într-o antologie și de a analiza pagini în care scriitorii își încredințează gândurile către diversitate, fie direct, fie prin intermediul personajelor.

Premisa de la care pleacă este sintagma lui Kafka „Scrisul ca formă a rugăciunii”, regăsită și în subtitlul „Cum se roagă scriitorii și personajele lor”. Ioana Pârvulescu alege exemple din literaturile lumii după criterii subiective. „A recita marea literatură a lumii și biografia celor care au creat-o, bieți oameni cu biete vieți, a fost o experiență de o intensitate pe care n-aș fi bănuțit-o”⁹.

Respectând criteriul cronologic, Ioana Pârvulescu alege autori de factură diferită, începând cu Homer, Platon, Lucrețiu, Vergiliu, Seneca, Epictet din Antichitate, Shakespeare din Renaștere sau marii scriitori ruși Tolstoi și Dostoieski pentru a ajunge la contemporanii Jan Kanefktke și Toni Morrison. Literatura română este prezentă începând cu Coresi, Ion Budai-Deleanu, Ion Heliade-Rădulescu, Creangă, Caragiale, Eminescu, Arghezi, Cioran, Gala Galaction, N. Steinhardt până la Mircea Cărtărescu. Grăitoare sunt câteva „rugăciuni” comentate de Ioana Pârvulescu. În „Povestea porcului” de Ion Creangă eroina afirmă: „Dacă așa au vrut cu mine părinții și Dumnezeu apoi așa să rămâie”¹⁰, afirmație numită de autoare „Rugăciunea femeii pedepsite”.

Emblematică este și rugăciunea lui Alioșa din „Frații Kamarazov”: „Doamne, pogoară mila ta asupra tuturor celor pe care i-am văzut azi, izbăvește-i pe cei nefericiți, iar celor aprigi la mânie, călăuzește-le pașii! La tine e mântuirea: mântuiește-i cum vei voi. Tu care ești numai iubire, împărtășește tuturor bucuria”, șopti el făcându-și cruce și adormi fără griji”¹¹.

Ioana Pârvulescu îl judecă astfel pe Alioșa ca „fiind cel mai neînfricat nu numai dintre frații Karamazov, dar și dintre celelalte personaje ale romanului”¹².

Așadar, iată cele trei volume care ne îmbie la lectură pentru că în fiecare descoperim ipostaze ale ființei umane aflate în perpetuă căutare de sine și de cunoaștere a celorlalți.

⁹ Ioana Pârvulescu, *Dialoguri secrete*, cu desene de Mihai Coșulețu, Editura Humanitas, 2018.

¹⁰ *Idem*, p. 128.

¹¹ *Idem*, p. 145.

¹² *Idem*, p. 145.